

اعتراضات کوبا، نامه یک آنارشیست کوبایی و چند نکته

نادر تیف

هر چند مردم کوبا تا همین چند سال پیش از داشتن اینترنت محروم بودند، اما در سال‌های اخیر به ویژه اینترنت موبایل توانست ارتباطات خوبی میان آنان و جهان بیرون به وجود آورد. اکنون کوباییان پرشماری در شبکه‌های اجتماعی فعال هستند و گاهی موجب نگرانی شدید حکومت می‌شوند. همگان شاهد بودند که در طی اعتراضات سراسری ۱۱ ژوئیه ۲۰۲۱، در حالی که معترضان شعار آزادی، آزادی می‌دادند و به کمبود غذا و واکسن و قطعی برق اعتراض می‌کردند، دولت اینترنت موبایل را قطع و دست کم صد تن را در سراسر کوبا بازداشت کرد

روز ۱۱ ژوئیه ۲۰۲۱ اعتراضات خودجوشی در هاوانا و چندین شهر دیگر کوبا به وقوع پیوستند. این اعتراضات در چندین سال گذشته بی‌سابقه بودند. نخستین تظاهرات ضدحکومتی پس از انقلاب ۱۹۵۹، روز ۵ اوت ۱۹۹۴ فقط در پایتخت برپا شد، در حالی که این بار اعتراضات سراسری بودند و هم‌زمان در چندین شهر شکل گرفتند. هر چند رسانه‌های جریان اصلی سرمایه‌داری، فارسی و غیرفارسی، بیش از حد معمول این اعتراضات را بازتاب دادند و گاهی بزرگ‌نمایی کردند، اما از سوی

دیگر بخشی از چپ که می‌توان آن را چپ اردوگاهی و منجمدشده در جدل‌های به سرآمده جنگ سرد شوروی سابق و آمریکا نامید، تلاش کرد تا همچون حکومت کوبا اعتراضات را بی‌اهمیت جلوه دهد و آن‌ها را کوچک‌سازی کند و گفت و نوشت که معترضان «جمع‌های کوچک چند ده نفره» و حتی «مزدوران سیا» و متأثر از «تبلیغات امپریالیسم آمریکا» بودند. اما نه آن همه آب و تاب رسانه‌های جریان اصلی به جا بود و نه این همه کوچک‌سازی چپ اردوگاهی یا محور مقاومتی. برای این که کمی از زاویه‌ای دیگر به مسئله کوبا نگاه کنیم، نامه‌ای را که یک آنارشیست کوبایی پس از اعتراضات نوشته بخوانیم و سپس چند نکته‌ی دیگر را از نظر بگذرانیم. و اینک متن نامه

در جامعه تحرکات زیادی وجود دارد که نمی‌توان آن‌ها را در یک تصویر کلی چپ و راست نشان داد. مردم اندک اندک به ظرفیت‌های خود آگاه می‌شوند و درمی‌یابند که دیگر نباید مانند یک توده ساده از یک الیگارش‌ی واپسگرا و وقیح پشتیبانی کنند که از واژه‌های «انقلاب» و «ضد امپریالیسم» سوءاستفاده می‌کند تا خودکامگی روزمره خود را که با هر حکومت مستبد دیگری تفاوت ندارد، مشروع نشان دهد. مردم از نابرابری‌ها و امتیازات «انقلابیان» حاکم که خود را «سوسیالیست» می‌دانند به تنگ آمده‌اند. کوبا فقط موزه چپ جهانی نیست، کوبا کشوری است که یک دولت، یک پلیس و سرکوبگران خود را دارد. کوبا کشوری است که در آن افراد کم‌شماری امتیازات فراوان دارد و تعداد زیادی در حاشیه هستند. در کوبا یک الیگارش‌ی نظامی بوروکراتیک حکومت می‌کند. این که ما یک مستبد روشن‌بین و اومانیزست داشتیم، نه او را و نه وارثانش را از خودکامگی‌اشان تطهیر نمی‌کند. بخش بزرگی از مردم امروز می‌گویند: دیگر بس است. همان گونه که ایالات متحده آمریکا باید تحریم‌ها را بردارد، انحصار قدرت در دستان الیگارش‌ی کاستریست هم باید پایان یابد. تمام این‌ها پیچیده و حتماً «ناممکن» است، اما این یگانه چشم‌اندازی است که به نظر درست است. رفیق ما لئوناردو رومرو (۱) اکنون ناپدید شده است. او دشمن دولت کوبا است چرا که در تظاهرات ۳۰ آوریل گذشته در حالی دستگیر شد که روی تکه کاغذی نوشته بود: سوسیالیسم آری، سرکوب نه. اگر می‌خواهید چهره‌ای از حکومت کنونی کوبا داشته باشید، به ناپدید شدن لئوناردو و دست‌نوشته‌اش بیاندیشید.

مسلم است معضلات و تضادهای موجود در جامعه کوبا را نمی‌توان در نامه‌ای کوتاه توضیح داد و تشریح کرد. بنابراین چند نکته برای تکمیل نامه بالا ضروری به نظر می‌رسد.

برای نخستین بار اصلاحاتی در سال ۱۹۸۶ در کوبا صورت گرفت تا اقتصاد کشور برای تلفیقی از سرمایه‌داری دولتی موجود و سرمایه‌داری خصوصی کنترل شده آماده شود. سقوط شوروی و ادامه‌ی تحریم‌های آمریکا موجب شد اقتصاد کوبا وارد بحران بی‌سابقه‌ای گردد. (۲)

از آن پس در هر کنگره حزب کمونیست کوبا، یگانه حزب سیاسی مجاز کشور، گام‌های بلندی برای گسترش سرمایه‌داری برداشته شد، البته هر بار با لفاظی‌هایی که مختص حکومت‌گران است. رائل کاسترو که سال ۲۰۰۸ جای برادرش را گرفت به یک رشته «آزادسازی» اقتصادی دست زد و برای مثال کار آزاد، کشاورزی خصوصی و معاملات ملکی (۳) را تسهیل کرد. وی در کنگره پنجم حزب که سال ۲۰۱۱ برگزار شد تحت عنوان «به‌روزرسانی سوسیالیسم» از گسترش بخش خصوصی دفاع کرد. سه سال بعد ژانت ابل، استاد دانشگاه و عضو انستیتوی مطالعات عالی آمریکای لاتین در پاریس در مقاله‌ای در ماهنامه لوموند دیپلوماتیک شماره اوت ۲۰۱۴ نوشت: «امروز بیش از یک میلیون نفر که ۲۰٪ نیروی کار کوبا را تشکیل می‌دهند دیگر مستخدم دولت نیستند. این در حالی‌ست که سال ۱۹۸۸ فقط ۶٪ بودند. اکنون این اشخاص برای حقوق جدید مطالبه‌گری می‌کنند. چنین رویکرد سیاسی می‌تواند برنامه‌های دولت را مختل کند.» (۴) البته در کوبا مطالبه‌گری برای کارگران آسان مجاز است به عنوان سندیکا فعالیت کند که (Central de trabajadores de Cuba) نیست، زیرا فقط قانون زحمتکشان کوبا آن هم روابط تنگاتنگی با دولت دارد و بخشی از وظایف آن را در میان طبقه کارگر انجام می‌دهد. برای مثال رائل کاسترو وظیفه‌ی اعلام بیکارسازی نزدیک به نیم میلیون نفر را به این سندیکا واگذار کرد! (۵)

درست در روزی که کنگره‌ی اخیر حزب کمونیست کوبا (کنگره هشتم از ۱۶ تا ۱۹ آوریل ۲۰۲۱) برگزار می‌شد، روزنامه گرانما، ارگان مرکزی حزب نوشت: میگل دیاز کانل برمودز، رئیس‌جمهور و دبیر اول حزب، با زحمتکشان مستقل، اعضای تعاونی‌های غیرکشاورزی و مدیران شرکت‌های دولتی دیدار کرد و به آنان اطمینان داد که مسیر «مدیریت غیردولتی» اقتصادی بازگشت ناپذیر است. او افزود که کنگره هشتم از مصوبات کنگره‌های ششم و هفتم در این زمینه عقب‌نشینی نخواهد کرد و تسهیلات دیگری را تصویب خواهد کرد. (۶)

هر چند کوبا توانست با توجه به بحران کووید ۱۹ بیش از دیگر کشورهای منطقه با اتکاء به سیستم بهداشتی‌اش بهتر مقابله کند، اما همین بحران ضربات سختی به اقتصاد بسیار نحیفش وارد کرد. سه منبع اول درآمد دولت کوبا به ترتیب عبارتند از: ارسال تیم‌های پزشکان به کشورهای درخواست‌کننده که دولت ۸۰٪ درآمدش را به جیب می‌زند؛ ارسال کمک‌های مالی کوبائیان خارج کشور به اعضای خانواده و سوم گردشگری و توریسم. کوبا شدیداً به ارزهای خارجی نیاز دارد زیرا ۷۰٪ اقلام غذایی را وارد می‌کند.

بیماری کرونا کوبا را برای کسب درآمد در زمینه توریسم به شدت در مضیقه قرار داد. دستورهای سخت‌گیرانه دونالد ترامپ موجب شد که بسیاری از کوباییان نتوانند دلارهای اعضای خانواده خود را در خارج کشور، به ویژه از میامی در آمریکا،

دریافت کنند، این در حالی است که سرمایه‌داران بیشماری در آمریکا به ویژه در صنایع غذایی و اعضای قدرت‌مند اتاق بازرگانی ایالات متحده آمریکا برای ورود به بازار کوبا، با توجه به مهیا شدن شرایط از سوی دولت کوبا، بی‌تابی می‌کنند. (۷)

انتخاب یک راست افراطی به نام ژائیر بولسونارو در برزیل و کودتا در بولیوی و به قدرت رسیدن راست افراطی در این کشور نیز با اخراج پزشکان کوبایی و قطع درآمد دولت کوبا همراه شد. حتا ونزوئلا با فرورفتن در بحرانی عمیق دیگر نتوانست در یک مبادله پایاپای، یعنی نفت در برابر تیم‌های پزشکان کوبایی، به دولت کوبا کمک کند.

این بحران‌های ارزی با اجرای یک تصمیم دیگر دولتی وضعیت توده‌های مردم کوبا را وخیم‌تر کرد که همانا ادغام دو پول ملی بود. هر چند گرانا به نقل از میگل دیاز کانل روز ۱۳ اکتبر ۲۰۲۰ نوشت: «سوسیالیسم ما هر گونه شوک درمانی را مردود می‌داند»، اما این ادغام یک شوک بزرگ به معیشت مردم وارد کرد. دولت کوبا سال ۱۹۹۴ به جز پزو، «کوک» را راه‌اندازی کرد و تنها کشوری در جهان شد که دارای دو واحد پول بود. یک کوک در واقع یک دلار بود و دولت ابتداء آن را برای گردشگران خارجی راه انداخت و مردم کوبا حق نداشتند از آن استفاده کنند اما از اوایل سده جدید میلادی، دولت بخشی از دستمزدها را به کوک می‌پرداخت. معمار ادغام‌سازی دو واحد پول کوبا هم کسی به جز رائول کاسترو نبود که در دسامبر ۲۰۲۰ گفته بود که از ۱ ژانویه ۲۰۲۱ دیگر کوک و پزو وجود نخواهد داشت و کوبا دارای یک واحد پول خواهد شد. هدف دولت کوبا از ادغام دو واحد پول همسان‌سازی بخش دولتی و بخش خصوصی بود تا این دومی آسان‌تر بتواند به گسترش خود پردازد.

به جز مسائل اقتصادی که مختصراً بدان اشاره شد، یکی از معضلات بزرگ کوبا همانا مسئله آزادی و آزادی‌های سیاسی است. بسیاری از این محدودیت‌ها البته جنبه قانونی هم دارد. برای مثال در قانون اساسی کوبا آزادی بیان به رسمیت شناخته شده است «مگر» آن که بر خلاف اهداف «دولت سوسیالیست» باشد. آخرین نسخه قانون اساسی کوبا در ۲۳ ژوئیه ۲۰۱۸ تصویب شد و فقط ۳۳ نماینده آن هم به ریاست رائول کاسترو، دبیر اول وقت حزب کمونیست، آن را تدوین کردند و سپس به تصویب «مجلس قدرت مردم» رساندند. در همین قانون تغییراتی صورت گرفت و ارجاع به کمونیسم با واژه سوسیالیسم جایگزین شد. بعید نیست در اصلاح بعدی قانون اساسی همین نیز به «سوسیالیسم بازار» تغییر پیدا کند! به هر حال در قانون اساسی جدید «مالکیت خصوصی» به رسمیت شناخته شد. (۸)

یکی از نکات مثبت قانون اساسی جدید اشاره به حقوق همجنس‌گرایان است که تاکنون در کوبا با دشواری‌های فراوانی روبه‌رو بودند. با این حال گفتنی است که این امر بدون فشار یکی از اعضای مهم خانواده رائول کاسترو، همانا دخترش،

امکان‌پذیر نبود. ماریلا کاسترو اسپین به عنوان رئیس مرکز آموزش‌های جنسی توانست پدرش را برای این امر تا حدود زیادی مجاب کند. با این حال همو هنگامی که با پرسشی در رابطه با گسترش روسپی‌گری در کوبا روبه‌رو می‌شود علت را افزایش شمار توریست‌ها و گردشگران خارجی می‌داند و نه علل اقتصادی. البته از آنجایی که مصاحبه‌کننده یکی از طرفداران جدی حکومت کوبا و جزو روزنامه‌نگاران تبلیغات‌چی آن است هرگز نمی‌پرسد: چگونه است که همه جای جهان علت اصلی فحش‌های زنان فقر و نداری و بیکاری عنوان می‌شود، اما در کوبا گردشگران؟ (۹)

هر چند مردم کوبا تا همین چند سال پیش از داشتن اینترنت محروم بودند، اما در سال‌های اخیر به ویژه اینترنت موبایل توانست ارتباطات خوبی میان آنان و جهان بیرون به وجود آورد. اکنون کوباییان پرشماری در شبکه‌های اجتماعی فعال هستند و گاهی موجب نگرانی شدید حکومت می‌شوند. همگان شاهد بودند که در طی اعتراضات سراسری ۱۱ ژوئیه ۲۰۲۱، در حالی که معترضان شعار آزادی، آزادی می‌دادند و به کمبود غذا و واکسن و قطعی برق اعتراض می‌کردند، دولت اینترنت موبایل را قطع و دست‌کم صد تن را در سراسر کوبا بازداشت کرد. گفته می‌شود که یک تن نیز جان باخته است.

یکی دیگر از مزایای ارتباط با جهان خارج شکل‌گیری جنبش‌های مدنی در اعتراض به سانسور و ممیزی در عرصه فرهنگی‌ست که به جنبش سان‌ایسیدرو معروف شد. (۱۰)

گاستون لئووال فرزند یک کمونارد و یک آنارکوسندیکالیست بود که ۱۸۹۵ زاده شد و ۱۹۷۸ درگذشت. او کارگر ساختمان و سپس کارگر فلزکار شد. لئووال در شماره ۶۶ نشریه دفترهای سوسیالیسم لیبرتر که تاریخ مارس ۱۹۶۱، دو سال پس از به قدرت رسیدن فیدل کاسترو را در کوبا دارد، نوشت: «در کوبا رژیم خودکامه با همکاری روسیه و چین در حال شکل‌گیری‌ست که هر روز آزادی‌ها را محدودتر می‌کند... وضعیت مانند روسیه در سال‌های ۱۹۲۱-۱۹۲۰ است، تتمه آزادی‌هایی که وجود داشت به زودی رخت برمی‌بندند... ما از انقلاب کوبا که رژیم باتیستا را سرنگون کرد، حمایت کردیم، اما این انقلاب که زحمتکش‌شان شهر و روستا در آن شرکت کردند دارد از ماهیت انسانی‌اش تهی می‌شود... فیدل کاسترو در حال ساختن رژیمی‌ست که شاید با دیگر دیکتاتورهای آمریکای مرکزی و جنوبی هم‌نام نباشد، اما در عمل فرقی با آن‌ها نخواهد داشت. او مست قدرت و دیوانه‌وار مغرور است و قول‌هایی را که داده بود، فراموش می‌کند... ما باکی نداریم که بگوییم علیرغم عملی شدن برخی تحولات اقتصادی، مردم در نبود آزادی به مشتی انسان‌های ستم‌کشیده تبدیل می‌شوند...» آیا دید گاستون لئووال اشتباه بود؟ آیا حق با معاون فرمانده زاپاتیست مارکوس نیست که بگوید: «ما با کسانی که در پایین هستند فعالیت می‌کنیم و نه دولت‌ها، نه چاوز، نه تیره، نه مورالس و نه کاسترو... ما به روندهایی که در میان مردم آمریکای لاتین جریان دارند، توجه

می‌کنیم؟ آیا فرج سرکوهی نباید بدون لکننت زبان بنویسد: «ویروس کرونا نه فقط از ناتوانی برخی نظام‌ها در برابر بحران سلامت عمومی پرده برمی‌دارد که برخی بیماری‌های ساختاری این گونه نظام‌ها را نیز آشکار می‌کند. برخی از نظام‌های درمانی کوبا تمجید می‌کنند، دهه‌ها تحریم آمریکا علیه کوبا تأثیر مخرب بسیار داشته است اما وقتی رئیس‌جمهور کوبا اعتراضی به حق بخشی از مردم به کمبود واکسن، مواد غذایی، فقر، استبداد و... را به تأثیر تبلیغات آمریکا نسبت می‌دهد، این بیماری استبداد است که چهره می‌نماید. نارضایتی‌های به حق مردم نشانه‌ی بیماری نظام مسلط و حکومت است نه تأثیر این و آن دولت خارجی.»؟ (۱۱)

نادر تیف

دوشنبه ۲۸ تیر ۱۴۰۰، ژوئیه ۲۰۲۱

زیر نویس‌ها

جوانی‌ست که روز ۳۰ آوریل گذشته در طی تظاهراتی در محله‌ی «هاوانای قدیمی» دستگیر Leonardo Romero Negrin-۱ شد. او سپس با پرداخت وثیقه آزاد شد، اما به او گفتند که محاکمه خواهد شد و می‌تواند به تحمل ۵ سال زندان محکوم شود. پدر لئوناردو رفتگر شهرداری و مادرش آموزگار است. کارگاه انارشیستی آلفردو لویز و شبکه کمونیست‌ها (که از حزب کمونیست حاکم مستقل است) دو تشکیلی هستند که علیرغم ممنوعیت در کوبا فعالیت و از لئوناردو حمایت می‌کنند.

سال هشتم - شماره یکم - (بلژیک - Louvain - La - Neuve - دفترهای مرکز سه‌قاره منتشر شده در) آلترناتیو جنوب - ۲ سال ۲۰۰۱ - مقاله: سوسیالیسم و بازار: چین، ویتنام، کوبا

۳- <https://urlz.fr/g9ga>

۴- <https://urlz.fr/g9fU>

کاستروها از سوسیالیسم دور می‌شوند، نه از قدرت - منتشر شده در لوموند لیبرتر، شماره ۱۶۰۹ - ۲۱ تا ۲۷ اکتبر - ۵

۲۰۱۰

۶- <http://fr.granma.cu/cuba/2021-04-16/cuba-continuera-a-progresser-dans-le-developpement-de-formes-de-gestion-non-etatiques>

۷- <https://urlz.fr/g9hP>

۸- <https://urlz.fr/g9iz>

۹- <https://urlz.fr/g9iV>

۱۰- <https://urlz.fr/g95u>

۱۱- <https://twitter.com/FSarkohi/status/1414639128327688192?s=20>

اخبار روز